

УДК 821.02

Ю. В. Датченко, Л. В. Поліщук

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

НАЗВИ ПИСАНОК ЯК ОБ'ЄКТ ОНОМАСТИКИ

Проаналізовано основні підходи вітчизняної ономастології до вивчення власних назв і визначено класифікацію артіонімів як одиниць ономастичної системи; запропоновано ввести до наукового обігу термін на позначення назв писанок в українській мові; подано типологічну структурну класифікацію найменувань писанок; окреслено коло питань для подальших лінгвістичних досліджень.

Ключові слова: ономастика, імажоніми, номен, писанконіми, типологічна класифікація назв писанок.

Датченко Ю. В., Полищук Л. В. Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара. **НАЗВАНИЯ ПИСАНОК КАК ОБЪЕКТ ОНОМАСТИКИ**

Проанализированы основные подходы отечественной ономастологии к изучению имен собственных и дана классификация артионимов как единиц ономастической системы; предложено ввести в научный обиход термин для обозначения названий писанок в украинском языке; представлена типологическая структурная классификация наименований писанок; очерчен круг вопросов для дальнейших лингвистических исследований.

Ключевые слова: ономастика, имажонимы, номен, писанконимы, типологическая классификация названий писанок.

Datchenko, Yu.V., Polishchuk, L. V. Oles Honchar Dnipropetrovsk National University. **NOMENS OF EASTER EGGS AS AN ONOMASTIC OBJECT**

Subject of the paper is to analyze both semantic and structural features of nomens of Easter eggs as the unique subsystem of onomasticon of the Ukrainian language. Object of the paper is to determine their place within onomasiologic space of the Ukrainian language.

The paper analyses basic approaches of national onomasiology as for the study of proper names and classification of artonims as the units of onomastic system as well as the place of nomens of Easter eggs in it; it is proposed to introduce into scientific lexicon a term notating nomens of Easter eggs in the Ukrainian language – Eastereggnimis as it identifies one of sacral types of folk and everyday art formed on the basis of national language with the help of common and popular terminological model; moreover, from the viewpoint of semantics it is larger, more accurate and transparent to compare with imagonim. That is why it can be considered as separate group and described from the linguistic point of view. The paper also proposes structural classification of nomens of Easter eggs and determines problems to be solved linguistically, namely: individualization of types of Eastereggnimis according to morphological classification; explanation of derivation methods and processes; identification of semantic models to nominate Eastereggnimis and motivate them etc.

Key words: onomastics, imagonims, nomens, Eastereggnimis, typological classification of nomens of Easter eggs.

Онімний простір в українському мовознавстві ґрунтовно опрацьований у дослідженнях і розвідках Л. Белея [3], М. Торчинського [15], М. Буєвської [6], С. Вербича [8], В. Калінкіна [9] та ін. Учені доводять, що «ядром онімного простору визнаються антропоніми; близькоядерний простір створюють антропонімні розряди (теоніми, міфоніми, зооніми); ядерно-периферійну репрезентацію мають топоніми, астроніми, космоніми, фітоніми, хрематоніми, що пов'язано з їх меншою частотністю, стилістичною маркованістю та послабленою дериваційною активністю; на периферії ономастичного простору перебувають ергоніми, прагмоніми (прагматоніми), урбаноніми, гемероніми, геортоніми, хрононіми, документаоніми та інші менш значні за обсягом розряди власних назв» [17, с. 143], вивченням яких дослідники почали займатися лише наприкінці минулого століття (О. А. Бурмістрова, Ю. А. Карпенко, О. В. Книш, Н. В. Кожина, І. В. Крюкова,

Т. П. Романова, М. Е. Рут та інші). Опрацьовуючи периферійні розряди власних назв, лінгвісти помітили особливості, які не мають достатньо чіткої класифікації, оскільки змінюються вони під впливом різних екстралінгвістичних чинників і репрезентуються багатокомпонентними найменуваннями та аббревіатурами тощо.

Із-поміж усього спектра української ономастичної лексики найменш дослідженою була й залишається до сьогодні ідеонімія, яка «належить до однієї з новітніх галузей ономастики, котра до цього розглядалася за окремими тематичними групами цих власних найменувань (поетонімів, біблїонімів, хрононімів та ін.)» [16, с. 97]. Ідеоніми (від грец. *ídeá* – ідея) як власні назви тих об'єктів, що не стосуються матеріальної сфери людської діяльності, певною мірою протиставляються прагматонімам. Термін *ідеонім* репрезентує «різні категорії власних назв, які мають денотати в розумовій, ідеологічній і художній сферах людської діяльності, зокрема артїонім, біблїонім, гемеронім, геортонім, документонім, поетонім, хрононім [11, с. 61].

Особливе місце в цій класифікації посідають артїоніми – численна група ономастичної лексики, багатство й розмаїття якої й до сьогодні залишаються дослідженими не повною мірою, зокрема в аспекті історичного, соціального, етнокультурного та власне семантичного потенціалів. Якщо етнокультурна інтерпретація різних семантичних явищ в апелятивній лексиці вже усталилася традиційною практикою лінгвокультурологічних досліджень, то генетична основа соціокультурної семантики власних назв творів мистецтва недостатньо вивчена, та й загалом недооцінена.

Об'єктом нашого дослідження є значний фактологічний матеріал, який до сьогодні не був виділеним в окрему групу артїонімів, – це назви писанок, що увібрали в себе колосальний матеріал народної пам'яті, філософію народу, його світобачення.

Предмет дослідження – семантичні й структурні особливості найменувань писанок як унікальної підсистеми ономастикону української мови.

Мета роботи – визначити місце їх в ономастичному просторі української мови. Метою передбачено вирішення таких *завдань*: 1) схарактеризувати основні підходи вітчизняної ономасіології до вивчення власних назв і кваліфікування артїонімів як одиниць ономастичної системи; 2) запропонувати ономастичний термін на позначення назв писанок в українській мові; 3) подати типологічну структурну класифікацію найменувань писанок; 4) окреслити коло питань для подальших лінгвістичних студій.

Необхідність спеціального дослідження цього розряду ономастичної лексики покликана потребою заповнити лакуни, які виникли внаслідок недостатньої уваги вчених до назв творів мистецтва в процесі вивчення ономастикону української мови.

Існує багато класифікацій саме видів мистецтва, а не номінування їх. Так, види мистецтва можуть поділятися на просторові (статичні, або предметні, що сприймаються зором) – живопис, скульптура, архітектура, графіка, дизайн, декоративно-прикладне мистецтво, фотомистецтво; часові (динамічні, або процесуальні, які сприймаються слухом) – музика й художня література; посторово-часові (синтетичні, тобто ті, які існують у просторі й у часі та сприймаються зором і слухом) – театр, танець, кіно, цирк, відеомистецтво, телемистецтво; комп'ютерні мистецтва – комп'ютерна графіка, музика, анімація тощо [5]. Усі вони номінуються, створюючи артїонімічний простір. «Артїонім – це вид ідеоніма, назва твору мистецтва (живопису, графіки, пластики, музики, театру)» [11, с. 38]. Специфіка артїонімів визначається їхньою природою – лінгвістичним й культурологічним чинниками. Мовні особливості їх «виявляються в тому, що артїоніми, як одиниці

номінацій, мають загальне граматичне значення субстантивності» [7, с. 5]. Культурологічна складова артіоніма залежить від фонових знань носіїв тієї або тієї культури, а джерелом виникнення їх є комплекс усталених асоціативних рядів із різними семантичними нашаруваннями.

У сучасній ономастиці існує типологічна класифікація артіонімів: 1) назви образотворчого мистецтва: живопис, графіка, скульптура, фотографія, декоративно-прикладне мистецтво, дизайн, архітектура; 2) номени музичних творів, хореографії; 3) найменування сценічного мистецтва – театральних і циркових вистав, естрадних шоу, творів кінематографії [Там само, с.10].

Український учений-ономаст І. Торчинський класифікує артіоніми, виділяючи такі розряди їх: імажоніми (від лат. *imago* – зображення, картина, портрет, статуя, бюст) – власні назви творів образотворчого мистецтва, сценоніми – номени сценічних творів, музиконіми – музичних творів, фільмоніми – найменування фільмів. Із-поміж імажонімів дослідник виокремлює піктоніми – власні назви предметів живопису, графіконіми – графічних творів, гравюроніми – найменування гравюр і скульптуроніми – номени скульптур. До складу імажонімів І. Торчинський також включає ікононіми – власні назви ікон, фотооніми – номени фотографій (переважно художнього характеру) та букетоніми – найменування букетів, квіткових композицій, ікебан тощо. Учений зазначає, що «інші види образотворчого мистецтва, такі як: вишивання, плетіння, в'язання тощо... – можуть бути кваліфіковані як імажоніми» [15, с. 216], проте він вважає, що назви таких виробів є малопоширеними, а тому не подає більш детальної класифікації їх. Думка про те, що оніми декоративно-ужиткового мистецтва рідко використовуються, на нашу думку, є хибною, оскільки народне мистецтво України налічує чимало видів його, зокрема таких: гончарство, кераміка, килимарство, ткацтво, народне малярство, деревообробництво, ковальство, вибійка, обробка металу, вишивка, писанкарство, витинанки, художня обробка каменю, шкіри, дерева тощо, – а спеціальна література подає численні приклади номінацій, які дослідник обійшов увагою.

Декоративне мистецтво (фр. *decor* від лат. *decoro* – прикрашаю) в естетиці визначають як естетичне освоєння середовища, художнє оформлення створеної людиною «іншої природи» [18, с. 17]. Декоративно-ужиткове мистецтво – це особлива галузь художньої творчості, яка підпорядкована своїм законам розвитку й має власну особливу художньо-образну мову. Своїми творами митці намагаються естетизувати побут людини, її життєдіяльність, сповідуючи основний принцип – гармонійне поєднання краси та доцільності. Водночас декоративне мистецтво стає образною основою життя, формує естетичні погляди людини, активно впливає на її емоції, думки й почуття [10, с. 7]. До сьогодні, незважаючи на всі культурно-історичні чинники, які не сприяли, а, навпаки, заважали цьому, збереглося й розвивається писанкарство – один із видів народного мистецтва.

Писанка є сакральним предметом для багатьох народів. Українці «акумулявали в надрах традиційної матеріальної та духовної культури значний масив інформації, що становить неабиякий інтерес для всього світу. Адже орнаменти, символи, знаки, які наносять на писанки, передають інформацію не конкретно про історію якогось народу, а про глибиннішу суть Життя, його зміст. Такі сакральні символи виконують важливу комунікативну функцію» [14, с. 226].

Здебільшого писанки номінуються за назвою орнаменту чи його елементів, адже саме орнамент репрезентує «характер» культури, світобачення народу, його моральні й духовні цінності, що сформувало специфіку художньої форми орнаменту й структурних особливостей його мотивів, відіграє значну роль у декоративному забарвленні писанки. «Роль номінацій в орнаментиці ще належно не оцінена, хоч вони можуть з'ясовувати характер асоціативного мислення зо-

бражень тим чи іншим етносом, установлювати, які складові даного візерунка є головними, а які факультативними. Номінація дозволяє правильно «прочитати» орнаментальний знак і впізнати в ньому саме той образ, який впливає з даного територіально-художнього контексту й авторського задуму» [12, с. 173].

Тож відгукуючись на потребу подальшого впорядкування сучасної ономастичної термінології, пропонуємо класифікувати імажоніми, виділивши в окремі підгрупи назви творів декоративно-прикладного мистецтва, зокрема писанкарства, оскільки одним із нагальних завдань сучасної ономастики є «... необхідність упорядкування термінології, яка надто строката,.. не відзначається чіткістю й однозначністю її тлумачення» [11, с. 37], а тому детальне та глибше вивчення предмета номінування писанок як виду мистецтва неминує спонукає до термінування новоутворених понять, «дроблення» їх, а саме виділення структурних типів, створення морфологічної класифікації їх, визначення семантичних моделей номінації та мотивації їх тощо.

Зважаючи на те, що терміни, які на сьогодні є, це здебільшого слова з грецькими та латинськими коренями (*пiктонiми*, *графiконiми*), нові номени можуть бути створені на основі або за зразком тих, які вже існують. Лінгвіст С. Шестакова вважає, що «основу будь-якого терміна мають складати грецизми та латинізми + елемент *онiм*, і лише тоді він органічно входить до ряду загальноприйнятих в ономастиці» [16].

Із огляду на вищевикладене припускаємо, що назви писанок в ономастичному просторі можна було б означити терміном *скрiбонiми* (від лат. *scribo* – писати, розмальовувати, креслити, гравірувати, розписувати, проводити лінії гострим інструментом) [4] або *скрiптонiми* (від лат. *scriptio* – писання) [4], хоча пропонувані терміни, утворені за загальноновизнаною моделлю (основа з латинської мови + елемент *-онiм*), можуть викликати суперечності щодо доцільності такого термінування, адже таким чином можна тлумачити й інші реалії мистецтва (і не лише його), які мають у своєму арсеналі витоки писання, креслення, розмальовування, розписування чи навіть карбування тощо.

Водночас, на думку Н. Подольської, новоутворення в термінології можуть виникати на базі «національної мови або на базі запозичень» [11, с. 11] (не лише можуть, а й повинні, вважаємо ми, утворюватися на національномовній основі). Отже, доречним є запропонувати термін, який би структурувався словом-елементом *писанка*, утворений за типовою моделлю *писанк-* + *онiм*, оскільки мистецтвознавці Є. Антонович, Р. Захарчук-Чугай, М. Станкевич зазначають, що писанки (розписані яйця) – це вид декоративно-прикладного мистецтва, здебільшого поширений саме в Україні й на інших слов'янських землях. «Розпис писанок має стародавні язичницькі корені, характеризується вишуканими і символічними орнаментальними мотивами – геометричними, рослинними, антропоморфними, які чітко й злагоджено підпорядковуються сферичній формі яйця» [2, с. 102], а тому не може бути й мови про термін із латинською основою, бо не існувало такого виду мистецтва, на ґрунті якого можна було б утворити терміноназву, влучну й правильну, щоб вона чітко окреслювала види, завдання, мету, зрештою, прагматику цього виду мистецтва.

Отже, можна припустити, що термін *писанконiм* є прийнятнішим, оскільки походить від праслов. **pъsati* «писати» й **pъstrъ* «перістий», «пістрявий» (різноколірний), споріднених із лит. *piẽšti* «малювати», прус. *peisāi*, давньоінд. *piś-* і *piñśāti* – «вирубєє, прикрашає, формує»; індоєвроп. **peik-*, **pik-* – «прикрашати, робити строкатим». Як бачимо, відбулося метафоричне перенесення значення за функцією з одного предмета на інший (від «малювати» – «пестрити» – «фарбува-

ти» до «писати», яке закріплене в більшості слов'янських мов, наприклад, в українській мові в словах писанка, «крашанка» та ін. [19].

Так, в українському писанкарстві є тенденція називати писанки за окремими елементами чи орнаментами їх. Дослідники українського народного декоративно-ужиткового мистецтва виявляють абстрактні та фізіоморфні типи в орнаментальних мотивах писанок [1; 12]. На сакральному предметі, яким вона є, зображувалися лише ті речі, предмети, знаки, які також мали сакральне значення. Із плином часу зображення на писанках поступово втрачали сакрально-символічні якості, набуваючи натомість художньо-естетичних, тобто перетворюючись, на жаль, на декор, прикрасу.

Мистецтвознавець М. Селівачов зазначає, що «основні типи асоціативно-словесної осмисленості української народної орнаментики виявляються в трьох принципах номінації візерунків і їхніх численних розгалужених способах і засобах номінації» [12, с. 250]. В основу найменування покладено різні елементи знака («баранячі ріжки», «кучері», «хатка»); порядок їхнього компонування («підківка», «зубці півокруглі»); обриси зображення («жаби», «попові ризи») тощо [Там само, с. 250].

За іконографічною класифікацією М. Селівачова, мотиви поділяються на абстрактні й фізіоморфні, до складу яких входять: фітоморфні візерунки (квіти, вінки, вазони, гілки, листки, сосонки, ягідки та ін.); скевоморфні, названі за асоціацією з «рукотворними» предметами (граблі, гребінчики, вітряки, драбинки, віконця, решітки); зооморфні (півні, зозулі, бджілки, метелики, павучки, вужі, гадючки, жабки, заячі вуха, баранячі роги); космогонічні, створені за асоціацією з астрономічними об'єктами (сонце, зірки, «звізди») та інші.

Ми ж пропонуємо лінгвістичний підхід до вивчення писанок і номенів їх, а саме типологічну структурну класифікацію писанконімів, виділивши групи й підгрупи їх. Визначаючи структуру найменувань, подаватимемо найпоширеніші моделі їх, складниками яких є визнані в науковій лінгвістичній літературі позначення за морфологічним вираженням їхніх компонентів: N – іменник, Adj – прикметник, дієприкметник, порядковий числівник, Num – числівник.

1. Однокомпонентні (одночленні) структури представлені:

а) відсубстантивними простими найменуваннями різних тематичних груп (які будуть виділені в подальших дослідженнях!), утвореними лексико-семантичним способом шляхом метафоризації дійсності: «Цвіток» [КО], «Цвіточки» [КО], «Цвітлушка» [КО], «Квіточки» [КО], [ЗЛ, с. 141], «Квіточкі» [ЗЛ], «Чічка» [ТЖ], «Півонія» [ПК], «Піонія» [КГ, с. 133], «Павонія» [ПК], «Ружа» [ТЖ], [КО], [КО], «Рожа» [ЗЛ], «Ружі» [ТЖ], «Ружка» [ТЖ], «Півружка» [ТЖ], «Рута» [КО], «Руточка» [ЗВ], «Гвоздика», «Гвоздичка» [КК], «Тюльпан» [ХГ, с. 138], «Тюльпани» [ЗЛ], [ХГ, с. 138], «Тюльпанчики» [КО], «Телепани» [ЗГ], «Туліпани» [КК], «Айстри» [КК], «Подснежник» [ХГ, с. 138], «Ряст» [ЗВ], «Барвінок», «Барвінки» [ЗЛ], «Барвіночок» [ББ], «Березка» [КК], «Конішина» [ЗГ], «Хміль» [ББ], «Рожь» [ХГ, с. 138], «Соняшник» [КК], «Сосяшник» [ХГ, с. 136], «Виноград» [КГ, с. 133], «Бузенник» [ПГ, с. 131], «Сосонка» [КГ, с. 133], «Сосенка» [ХГ, с. 136], «Тополька» [КГ, с. 133], «Грушки» [КГ, с. 133], «Сливки» [КГ, с. 133], «Яблочки» [КГ, с. 133]; «Листкі» [ЗГ], «Лісти» [ЗЕ], «Листвячка» [ЗЯ]; «Баранці» [ПГ, с. 129], «Баранчики» [ЗЛ, с. 140], «Сороки» [ПГ, с. 123], «Боцюни» [ЗЛ, с. 140], «Паук» [ХГ, с. 137], «Павучки» [ПГ, с. 127], «Паучки» [ХГ, с. 136], «Рачок» [КГ, с. 133], «П'явочка» [КГ, с. 133], «Рибки» [КГ, с. 133], «Жабки» [ЗЛ, с. 141], «Юрки» [ЗЛ, с. 140], «Мутлі» [ЗЛ, с. 140]; «Рожник» [ПГ, с. 123], «Рожежник» [ПГ, с. 125], «Крильці» [ХГ, с. 136]; «Гребінчик» [ПГ, с. 130], «Гребінчики» [ПГ, с. 127, 129], «Гребінці» [ЗЛ, с. 140], «Барильце» [ПГ, с. 126, 129]; «Заступці»

[ПГ, с. 127], [ХГ, с. 138], «Калитка» [ЗЛ, с. 141], «Калиточка» [ПГ, 129], «Крюччя» [КГ, 134], «Сапожки» [ХГ, 137], «Флаги» [ХГ, с. 137], «Рукавички» [ЗЛ, с. 140]; «Звіздочки» [КГ, с. 133], «Зорі» [ЗЛ, с. 141]; «Безконечник» [КГ, с. 134], «Хрищатики» [КГ, с. 133], «Косиці» [ПГ, с. 127], «Кучері» [ЗЛ, с. 140], «Кривульки» [ЗЛ, с. 141], «Перерва» [ХГ, с. 136], «Путаниця» [ПГ, с. 128]; «Углушки» [ХГ, с. 138], «Сломок» [КГ, с. 133], «Лейстра» [КГ, с. 133], «Лиговка» [КГ, с. 133];

б) відсубстантивними простими найменуваннями, утвореними морфолого-синтаксичним способом, а саме субстантивацією: «Ружева» [ТЖ], «Ружкова» [ТЖ], «Драбинкова» [ПГ, с. 128] «Клинчаста» [ПГ, с. 126] «Барвінкова» [ТЖ], «Барилькова» [ПГ, с. 128], «Хрестата» [ПГ, с. 130], «Хрещата» [КГ, с. 133];

в) складними юкстапозитними номінатами: «Сакви-бесаги», «Рожа-зірка» [ПК], «Барвінок-сливкі» [ЗГ], «Квітки-телепани» [ЗГ], «Квітки-вазон» [ЗГ], «Бесага-сосонка» [ЗВ] і т. ін.;

г) складними номінатами, утвореними за моделлю переважно субстантивної ад'єктивного словосполучення (модель NAdj): «Чорнобривці» [ЗГ], «Крутороги» [ЗЛ, с. 140], «Круторожки» [КГ, с. 133], «Крестобоки» [ЗЛ, с. 141], «Косоклинья» [ХГ, с. 136] тощо; рідше за моделлю субстантивно-нумерального словосполучення (модель NumN): «Сорококлинці» [ХГ, 137], «Сорококлин» [ПГ, с. 124], «Сорокопуть» [ПГ, с. 123], «Сороковець» [ХГ, с. 139], «Восьмиквітна» [КО].

2. Двокомпонентні (двочленні) структури репрезентовані:

а) субстантивно-ад'єктивними словосполученнями (модель NAdj): «Криві пояски» [ПГ, с. 128], «Маленькі клинці» [ПГ, с. 130], «Цвіточки дрібненькі» [ЗВ], «Дрібненькі цвіточки» [КО], «Круглі квіточки» [ЗВ], «Кругленькі квіточки» [КО], «Порожні (шолудиві) квіточки» [ЗВ], «Дрібненька рожа» [КК], «Повна рожа» [КО], [КК], [ЗГ], [ХГ, с. 137], [ЗЛ, с. 140], «Рожа неповна» [ХГ, с. 139], «Проста рожа» [ЗЛ], «Пуста рожа» [ББ], «Шолудива рожа» [КГ, с. 133], «Шелудива рожа» [КО], «Чорнобривці повні» [КО], «Шолудиві чорнобривці» [КО], «Туліпани (новомодні)» [КО]; «Гарбузовий цвіт» [КК], «Огірковий цвіт» [КО], «Березовий цвіт» [КО]; «Бокова рожа» [ЗВ], [ББ], [ПК], [КГ, с. 133], [ЗЛ, с. 140], «Бочна рожа» [КО], «Зірката рожа» [КО], «Зірчата рожа» [КО], «Клинчаста рожа» [КК], «Косичата рожа» [ХГ, с. 137], «Кучерява рожа» [ББ], «Поздовжна рожа» [ЗЛ], «Сторцова рожа» [ЗЛ, с. 141], [ББ], «Торчова рожа» [ПГ, с. 131], «Углова рожа» [КК], «Полева рожа» [КО], «Однолична рожа» [КК], «Рожа подвійна» [КО], «Кряжеві хрести» [ПГ, с. 126], «Крижевий хрест» [ПГ, с. 132], «Бузкове листя» [КГ, с. 133], «Дубове листя» [КГ, с. 133], «Кленовий лист» [ХГ, с. 137], «Польовий горох» [ХГ, с. 138], «Огіркове вудинне» [ХГ, с. 139]; «Селезникові косички» [ПГ, с. 122], «Качині шийки» [ЗГ, с. 141], «Гусячі лапки» [ПГ, с. 126, 129], «Утячі лапки» [ПГ, с. 127], «Курячі лапки» [ПГ, с. 128], [ХГ, с. 136], [ЗЛ, с. 140], «Курині лапки» [ХГ, с. 136], «Сорочі лапки» [ПГ, с. 123, 124], «Сорочині лапки» [ХГ, с. 138], «Сорочі стрілки» [ПГ, с. 125], «Шуличі лапки» [ПГ, с. 126], «Ястребові лапи» [ПГ, с. 126], «Воронячі лапки» [ПГ, с. 127], «Ластовині хвостики» [ХГ, 137], «Ласточкині хвостики» [ЗЛ, с. 140] «Баранячі роги» [ПГ, с. 127], [КГ, с. 134], «Баранячі ріжки» [ПГ, с. 131], «Бараньї роги» [ХГ, с. 137], «Собача рожа» [ХГ, с. 138], «Собачья рожа» [ХГ, с. 136], «Вовчі ребра» [ПГ, с. 128], «Вовчі зуби» [ЗЛ, с. 140], «Щупаковий хрест» [ЗГ, с. 148]; «Закручена рожа» [ББ], «Ламане дерево» [ПГ, с. 129], «Ломані хрести» [ХГ, с. 137] тощо.

Зважаючи на значний фактологічний матеріал, можна стверджувати, що двокомпонентні структури з різними семантичними моделями номінації та мотивації репрезентовані ад'єктивами зі значенням якісних ознак, відносності, присвійності, ознак за дією.

б) нумерально-субстантивними словосполученнями (модель NumN): «Три листи» [КГ, с. 134], «Четире квітки» [КО], «Четире квіточки» [КО], «П'ять квіток» [КО], «Шість квіток» [ХГ, с. 137], «Дванадцять квіточок» [КО], «Сорок клинців» [ЗЛ, с. 141], «Сорок клин» [ПГ, с. 124], «Сорок гілок» [КГ, с. 134], «Половина яблука» [ХГ, с. 138];

в) субстантивно-субстантивними словосполученнями (модель NN): «Рожа листячком» [КО], «Рожа з калитками» [ЗЕ], «Вазон з розою» [ЗГ], «Вазон з телепаном» [ЗГ], «Вазон з сояшником» [ЗГ], «Рожа с калитками» [ХГ, с. 136], «Вазон з гвоздиною» [ЗГ], «Вазон з гвоздиками» [ЗГ], «Барилочко з сосною» [ЗГ], «Риба з гребінцями» [ЗГ, с. 142], «Сакви-бисаги з соняшником» [ЗГ], «Сакви-бесаги з рожами» [ЗВ], «Павучки по жовтому» [ПГ, 127].

3. Трикомпонентні (тричленні) структури представлені комбінованими словосполученнями, утвореними: 1) за моделлю NAdj+NN: «Порожні вазони з квіточками» [ЗВ], «Порожній вазон з квіточками» [ЗВ], «Сторцові карлючки з сосонкою» [ЗВ], «Вовчі зуби з квіточками» [ББ]; «Ружка штерниста з кучерями» [ТЖ], «Вазонковий квіт мильованка» [ЗВ], «Криві паски з хрестами» [ПК]; 2) за моделлю NN+NAdj: «Калитки на боковій рожі» [ЗВ], «Бесага з повной рожей» [ЗВ], «Бесага з повною рожею» [ЗВ], «Барильце із сторчовою рожею» [ПК]; 3) за моделлю NAdj+ NAdj: «Рожа сторчова закручена» [ББ] тощо.

4. Багаточленні структури репрезентовані комбінованими словосполученнями, що мають кілька головних слів різної ієрархії або кілька однорідних сурядних зв'язків чи поєднують підрядні й сурядні зв'язки, як-от: «Круглі квіточки з дубовим листям» [ЗВ], «Круглі квіточки з дубовим листом» [ЗВ], «Лицьове хрещате дубове листя» [ПК], «Квітчатий хрест з гвоздиками і карлючками» [ПК], «Сакви-бесаги з листками і качиними лапками» [ЗГ, с. 149], «Барилочко з вітряком і листками» [ЗГ, с. 142], «Листочки з карлючками. Баклажани» [ЗГ, с. 141], «Баклажок – сторчові лапки» [ЗГ, с. 150], «Баклажок – курячі лапки» [ЗГ, с. 150], «Бокова рожа і шиті рукави» [ЗВ], «Сторцова (поперечна) рожа і посередині поперечний безконечник» [ЗГ, с. 150], «Сосонка дрібнесенька, що в полі в хлібі росте» [ПГ, с. 127]. Ці структури зазвичай розгорнені до рівня простого односкладного називного речення чи двоскладного, складнопідрядного речення, які виконують номінативну функцію.

Як бачимо, усі моделі писанконімів представлені апеллятивною лексикою: як загальноживаною, так і діалектною, розмовною, зокрема просторічною, звісно, зі звуковим порушенням форми; із прозорою та затемненою семантикою, стилістично нейтральною й емоційно забарвленою.

Так, діалектно маркована лексика – це власне лексичні діалектизми: «Бощони» [ЗЛ, с. 140], «Юрки» [ЗЛ, с. 140], «Мутлі» [ЗЛ, с. 140], «Сакви-бесаги», «Бесага-сосонка» [ЗВ], «Сакви-бисаги з соняшником» [ЗГ]; лексико-фонетичні: «Паук» [ХГ, с. 137], «Піонія» [КГ, с. 133], «Півонія» [ПК], «Павонія» [ПК], «Сояшник» [ХГ, с. 136], «Хрищатики» [КГ, с. 133]; морфологічні: «Крильці» [ХГ, с. 136], «Огіркове вудинне» [ХГ, с. 139], «Барвінок-сливкі» [ЗГ]; розмовна ж лексика репрезентована словами зі звуковим порушенням форми чи тавтологічним уживанням (повтором близьких за звучанням слів), що є результатом інтерференції, яка виникає в умовах двомовності, – «Цвіток» [КО], «Цвіточки» [КО], «Звіздочки» [КГ, с. 133], «Конішина» [ЗГ], «Подснежник» [ХГ, с. 138], «Полева рожа» [КО], «Косоклинья» [ХГ, с. 136], «Крючья» [КГ, 134], «Телепани» [ЗГ], «Тулїпани» [КК], «Тулїпани (новомодні)» [КО], «Тюльпани-телепани» [ЗГ], «Тюльпани-тулїпани» [КО], «Вазон з телепаном» [ЗГ], «Квітки-телепани» [ЗГ] тощо.

Отже, попри те, що в українському мовознавстві опрацьовані різні проблеми ономастики, детально проаналізовані типи онімів за семантичними, дерива-

ційними, структурними, функціональними критеріями, на сьогодні важливими є «і загальна характеристика ономастикону, і частковий опис окремих онімних секторів, полів та більш дрібних структурних одиниць онімного простору» [15, с. 7], зокрема найменувань писанок як складової імажонімів, які не були виділені в окрему підгрупу і, звісно, предметом мовознавчих студій.

Отже, вважаємо за слушне ввести до наукового обігу лінгвістичний термін **писанконім**, бо він

- означає один із сакральних видів народно-ужиткового мистецтва;
- сформований на національномовній основі, а будь-яка терміносистема мови саме так і повинна створюватися;
- утворений за відомою й загально визнаною в термінуванні моделлю;
- є семантично місткішим, точнішим, глибшим і прозорішим, аніж імажонім – спільна терміна назва для багатьох видів образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва, про що вже йшлося вище;
- здатний до «дроблення», а саме: а) виділення структурних типів та підтипів його; б) визначення типів терміна назв за морфологічною класифікацією їх; в) опису способів деривації і процесів словотворення; г) виділення семантичних моделей номінації та мотивації писанконімів; д) із огляду на багатий і різноманітний фактологічний матеріал, опису лексико-семантичних полів та лексико-семантичних груп писанконімів й ін., що, звісно, може слугувати багатим матеріалом для подальших лінгвістичних студій.

Список скорочень

- ББ – Колекція писанок Г. Беліна-Бжозовської / Верхова М. Писанки Поділля. – Львів, 2013. – С. 71–87.
- ЗВ – Збірка писанок С. Венгрженевського // Кульжинский С. Описание коллекции народных писанок. – М. : Т-во Скоропечатни А. А. Ливенсон, 1899. – Х. : САГА, 2011. – С. 150–154.
- ЗГ – Збірка писанок М. Грека // Кульжинский С. Описание коллекции народных писанок. – М. : Т-во Скоропечатни А. А. Ливенсон, 1899. – Х. : САГА, 2011. – С. 143–149.
- ЗЛ – Збірка писанок Лотоцького // Кульжинский С. Описание коллекции народных писанок. – М. : Т-во Скоропечатни А. А. Ливенсон, 1899. – Х. : САГА, 2011. – С. 141–142.
- КГ – Писанки Київської губернії // Кульжинский С. Описание коллекции народных писанок. – М. : Т-во Скоропечатни А. А. Ливенсон, 1899. – Х. : САГА, 2011. – С. 132–135.
- КК – Каталог Екатеринославского областного музея им. А. Н. Поля 1905 р. // Фонди бібліотеки при Дніпропетровському історичному музеї ім. Д. І. Яворницького.
- КО – Колекція писанок Ольгопільського та Брацлавського повітів // Фонди бібліотеки при Національному музеї українського народного мистецтва.
- ПГ – Писанки Полтавської губернії // Кульжинский С. Описание коллекции народных писанок. – М. : Т-во Скоропечатни А. А. Ливенсон, 1899. – Х. : САГА, 2011. – С. 119–132.
- ПК – Писанки Катеринославщини // Датченко Ю. Писанки Катеринославщини. – Д. : Герда, 2011. – 42 с.
- ТЖ – Топографічний журнал відділу писанок Національного музею народного мистецтва Гуцульщини і Покуття.
- ХГ – Писанки Херсонської губернії // Кульжинский С. Описание коллекции народных писанок. – М. : Т-во Скоропечатни А. А. Ливенсон, 1899. – Х. : САГА, 2011. – С. 135–139.

Бібліографічні посилання

1. Антонович Д. Український орнамент / Д. Антонович // Українська культура : тексти лекцій. – К., 1993. – С. 385–403.
2. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1993. – 272 с.
3. Белей Л. О. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії / Л. О. Белей. – Ужгород, 2002. – 175 с.

4. **Биков А.** Анатомія термінів. 400 словообразовательних елементів із латини і грецького [Електронний ресурс] / А. Биков. – Режим доступу : <http://www.e-reading.club/book.php?book=131391>
5. **Білецький П. О.** Мова образотворчих мистецтв / П. О. Білецький. – К. : Рад. шк., 1973. – 127 с.
6. **Бувская М. В.** Поэтонимосфера художественного текста / М. В. Бувская. – К., 2012. – 286 с.
1. **Бурмистрова Е. А.** Названия призведений искусства как объект ономастики : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец.: 10.02.01 «Русский язык» / Е. А. Бурмистрова. – Волгоград, 2006. – 18 с.
7. **Вербич С. О.** Трансформація українського онімного простору: внутрішньота позамовні чинники / С. О. Вербич // Мовознавство. – 2014. – № 2. – С. 15–23.
8. **Калінкін В.** Онімний простір та поетонимосфера: загальне і специфічне в обсязі й змісті / В. Калінкін // Наук. зап. Серія: Мовознавство. – Тернопіль : ТДПУ імені В. Гнатюка, 2003. – Вип. 1. – Ч. 1. – С. 24–27.
9. **Кара-Васильєва Т. В.** Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю» / Т. В. Кара-Васильєва, З. А. Чехусова. – К. : Либідь, 2005. – 280 с.
10. **Подольская Н. В.** Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : Наука, 1988. – 192 с.
11. **Селівачов М. Р.** Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) / М. Р. Селівачов. – К. : Редакція вісника «Ант», 2009. – 408 с.
12. **Супрун В. И.** Размышления над ономастической терминологией / В. И. Супрун // Изв. Волгogr. гос. пед. ун-та. Серия: Филологические науки, 2011. – № 8. – С. 133–138.
13. **Ткаченко В.** Сакральні функції яйця в духовній культурі українського етносу та етнічних груп України [Електронний ресурс] / В. Ткаченко. – Режим доступу : <http://mue.etnolog.org.ua/zmist/2011/220.pdf>
14. **Торчинський М. М.** Структура онімного простору української мови : монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 548 с.
15. **Цілина М. М.** Структурна класифікація українських ідеонімів / М. М. Цілина // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія: «Філологічна». – 2015. – Вип. 58. – С. 283–285.
16. **Шестакова С.** До питання про стратифікацію сучасного ономастичного простору / С. Шестакова // Типологія та функції мовних одиниць. – Луцьк, 2015. – № 1 (3). – С. 232–240.
17. **Яремків М.** Мистецтво: види, жанри: словник-довідник образотворчих термінів / Михайло Яремків, Олег Кругляк. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2006. – 80 с.
18. Wiktionary. – Режим доступу : <https://uk.wiktionary.org/wiki>

Reference

1. Antonovich, D. (1993), “Ukrainian ornament”, *Ukrainian Culture: texts of lectures* [“Ukrayins’kyu ornament”, *Ukrayins’ka kul’tura: teksty lektsiy*], Kyiv, pp. 385–403.
2. Antonovich, E.A., Zaharchuk-Chugai, R.V., Stankiewicz, N.E. (1993), *Arts and crafts* [*Dekorativno-prykladne mystetstvo*], Lviv, 272 p.
3. Beley, L. O. (2002), *New Ukrainian literary and artistic anthroponomy: problems of theory and history* [*Nova ukrayins’ka literaturno-khudozhnya antroponimiya: problemy teorii ta istoriyi*], Uzhgorod, 175 p.
4. Вуков, А. “Anatomy termynov. 400 slovoobrazovatelnyh elements IZ latyny and hrecheskoho” [“Anatomyya termynov. 400 slovoobrazovatel’nykh élementov yz latyny y hrecheskoho”], available at: <http://www.e-reading.club/book.php?book=131391>
5. Beletsky, P. O. (1973), *Language Fine Arts* [*Mova obrazotvorchykh mystetstv*], Kyiv, 127 p.
6. Buevskaya, M. V. (2012), *Poetonosphere of the literary text* [*Poetonimosfera khudozhestvennogo teksta*], Kyiv, 286 p.
7. Burmistrova, E. A. (2006), *The names of the works of art as an object of onomastics: author’s abstract* [*Nazvaniya prizvedeniy iskusstva kak ob'yekt onomastiki*], Volgograd, 18 p.

8. Verbych, S. O. (2014), "Transformation of Ukrainian onimnoho space: intra- and extralinguistic factors", *Linguistics* ["Transformatsiya ukrayins'koho onimnoho prostoru: vnutrishn'o- ta pozamovni chynnyky", *Movoznavstvo*], No 2, pp. 15–23.
9. Kalinkin, V. (2003), "Space of onims and poetonimosfera: general and specific in scope and content" *Scientific notes. Series: Linguistics* ["Onimnyy prostir ta poetonimosfera: zahal'ne i spetsyficne v obsyazi y zmisti", *Naukovi zapysky. Seriya: Movoznavstvo*], Part 1, pp. 24–27.
10. Kara-Vasilyeva, T. V., Chehusova, S. A. (2005), *Decorative Art of Ukraine of the XX century. In search of "grand style"* [*Dekoratyvne mystetstvo Ukrayiny XX stolittya. U poshukakh "velykoho stylu"*], Kyiv, 280 p.
11. Podolskaya, N. (1988), *Dictionary of Russian onomastic terminology* [*Slovar' russkoy onomasticheskoy terminologii*], Moscow, 192 p.
12. Selivachov, M. R. (2009), *Lexicon of Ukrainian ornamentation (iconography, nomination, style, typology)* [*Leksykon ukrayins'koyi ornamenti (ikonohrafiya, nominatsiya, stylistyka, typolohiya)*], Kyiv, 408 p.
13. Suprun, V. I. (2011), "Reflections on Onomastic Terminology", *Volgograd State. Ped. Un. Series: Philological Sciences* ["Razmyshleniya nad onomasticheskoy terminologiyey", *Izd. Volgogr. gos. ped. un-ta. Seriya: Filologicheskiye nauki*], No. 8, pp. 133–138.
14. Tkachenko, V. "Sacred function of eggs in the spiritual culture of Ukrainian ethnicity and ethnic Ukraine" ["Sakral'ni funktsiyi yaytsya v dukhovnyy kul'turi ukrayins'koho etnosu ta etnichnykh hrup Ukrayiny"], available at: <http://mue.etnolog.org.ua/zmist/2011/220.pdf>
15. Torchynskyy, M. (2008), *The structure of onims' space of Ukrainian language* [*Struktura onimnoho prostoru ukrayins'koyi movy*], Khmelnytsky, 548 p.
16. Cilyna, M. (2015) "Structural Classification Ukrainian ideonimiv", *Scientific Proceedings of the National University "Ostroh Academy". Series: "Philological"* ["Strukturna klasyfikatsiya ukrayins'kykh ideonimiv" *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya»*. Seriya: «Filolohichna»], Issue 58, pp. 283–285.
17. Shestakova, S. (2015), "On the stratification of contemporary onomastic space", *Types and functions of language units: science* ["Do pytannya pro stratyfikatsiyu suchasnoho onomastichnoho prostoru", *Typolohiya ta funktsiyi movnykh odynits*], Lutsk, No1 (3), pp. 232–240.
18. Yaremiv, M. (2006), *Art: types, genres: Dictionary of terms of art* [*Mystetstvo: vydy, zhanry: slovnyk-dovidnyk obrazotvorchykh terminiv*], Ternopil, 80 p.
19. Wiktionary, available at: <https://uk.wiktionary.org/wiki>

Надійшла до редколегії 17.02.2017

УДК 811.2'42

М. О. Камінська

Київський національний лінгвістичний університет

РЕПЕРСПЕКТИВІЗАЦІЯ СИТУАЦІЇ З ІМПЛІЦИТНИМ ВИРАЖЕННЯМ НЕГАТИВНОЇ ОЦІНКИ МОВЦЯ (на матеріалі англомовного діалогічного дискурсу)

Розглянуто механізм реперспективізації ситуації як засіб вираження мовцем негативної оцінки імпліцитно. Обґрунтовано суть поняття перспективи та реперспективізації у комунікації, виокремлено її типи та підтипи. На ілюстративному матеріалі англомовного діалогічного дискурсу проаналізовано реалізацію механізму реперспективізації ситуації з імпліцитним вираженням негативної оцінки мовця.

Ключові слова: перспектива, реперспективізація, імпліцитна негативна оцінка, діалогічний дискурс.